

Пшемислав Е. Ґембаль
Владислав Т. Мьодунка
Юлія Васейко

8

ДИДАКТИКА Й МЕТОДИКА

НАВЧАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ
ЯК ІНОЗЕМНОЇ
В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Дидактика й методика навчання польської
мови як іноземної в українському контексті

Nowe w Glottodydaktyce

Studia lingwistyczne
i pedagogiczne

nr 8

Redaktor naukowy serii:

Przemysław E. Gębał

Rada naukowa serii:

prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz

dr hab. Krystyna Błęzyńska, prof. SGGW

dr hab. Beata Pitula, prof. PŚ

Пшемислав Е. Ґембаль

Владислав Т. Мьодунка

Юлія Васейко

Дидактика й методика навчання польської мови як іноземної в українському контексті

Краків 2024

Przemysław E. Gębał
Uniwersytet Gdański, Gdańsk
ID <https://orcid.org/0000-0002-4335-5886>
✉ przemyslaw.gebal@ug.edu.pl

Władysław T. Miodunka †

Yuliia Vaseiko
Wołyński Uniwersytet Narodowy imienia Łesi Ukrainki, Łuck
ID <https://orcid.org/0000-0001-5227-1097>
✉ Vasejko.Julia@vnu.edu.ua

© Copyright by Przemysław E. Gębał, Władysław T. Miodunka, Yuliia Vaseiko, 2024

Recenzenci: Prof. Maria Marchwacka, Niemcy; dr Jacopo Saturno, Włochy

Opracowanie redakcyjne: Julia Karpycka

Projekt okładki: Paweł Sepielak

ISBN 978-83-8368-166-5 (druk)
ISBN 978-83-8368-167-2 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788383681672>

Publikacja sfinansowana przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej (NAWA) w ramach programu „Promocja języka polskiego” (projekt: Didactics of Polish as a Foreign Language against the European Background. Pakiet publikacyjno-szkoleniowy, BJP/PJP/2023/1/00005/U).

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

Зміст

Передмова	11
Професор Владислав Т. Мьодунка (1945-2024) – короткий спогад і останнє прощання.....	17
1. Місце дидактики і методики навчання польської мови як іноземної та другої мови у сучасній полоністичній глоттодидактиці	23
2. Вивчення польської мови в Україні.....	35
2.1. Іноземні мови в українському освітньому контексті.....	36
2.2. Місце польської мови як іноземної в українській системі освіти.....	41
2.2.1. Статистичні дані щодо вивчення польської мови в Україні після 2022 р.	41
2.2.2. Польська мова в системі Нової української школи: компетентнісний потенціал, програми вивчення, навчально-методичне забезпечення освітнього процесу	43
2.2.3. Підготовка вчителів польської мови	53
3. Специфіка опанування польської мови українськомовними учнями	57
3.1. Українська мова в колі слов'янських мов. До питання про близькість української та польської мов	57
3.2. Українсько-польська інтеркомпрехенсія – лінгвальний та дидактичний виміри	59

3.2.1. Інтеркомпрехенсійний підхід у процесі вивчення польської мови: передумови застосування, засади реалізації	59
3.2.2. Основи використання можливостей позитивного мовного трансферу та зменшення впливу негативного (інтерференції) під час вивчення польської мови	66
3.2.3. Типологія помилок у польській мові українськомовних учнів	71
4. Сучасні детермінанти мовної освіти у навчанні польської мови як іноземної та другої мови.....	81
4.1. Від біхевіоризму до когнітивізму та конструктивізму. Сучасні теорії пізнання та навчання	83
4.2. Педагогічний прагматизм	87
4.3. Міжкультурна освіта.....	88
4.4. Дидактика багатомовності.....	91
4.5. Діяльнісна дидактика.....	94
4.6. Нейроосвітні концепції	96
4.7. Рефлексивність та автономія в процесі навчання	98
4.8. Європейські стандарти у викладанні польської мови як іноземної	101
5. Вивчення підсистем польської мови	113
5.1. Вступ	113
5.2. Мовна компетентність у «Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1-C2»	115
5.3. Навчання вимови та інтонації	124
5.3.1. Місце вимови у навчанні іноземних мов	124
5.3.2. Польська система голосних і приголосних звуків	125
5.3.3. Контрастивний підхід у навчанні польської вимови	126
5.3.4. Інші складні місця польської вимови, зокрема для українськомовних учнів.....	129
5.3.5. Прийоми навчання польської вимови	134
5.3.6. Підручники для навчання вимови	136
5.4. Навчання польського правопису	137
5.4.1. Польський алфавіт.....	137
5.4.2. Принципи польської орфографії	139

5.4.3. Складні місця в польській орфографії з врахуванням українського контексту	140
5.4.4. Правопис і польська флексія	144
5.4.5. Підручники з польського правопису	144
5.5. Навчання польської граматики	145
5.5.1. Граматика в навчанні іноземних мов у світі	145
5.5.2. Граматика в навчанні польської мови як іноземної... ..	148
5.5.2.1. Робота над граматичними програмами у навчанні польської мови як іноземної	149
5.5.2.2. Граматика в «Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1 – C2»	152
5.5.3. Місце граматики в комунікативному підході навчання польської мови як іноземної	157
5.5.4. Прийоми вивчення граматики	163
5.5.5. Навчальні матеріали з граматики	164
5.5.6. Інтеркомпренсійний підхід у процесі вивчення польської граматики українськомовними учнями	166
5.6. Навчання польської лексики	171
5.6.1. Загальні уваги	171
5.6.2. Концепція лексичних кластерів Анни Серетни	172
5.6.3. Тематична лексика польської мови в трактуванні Барбари Батко-Токаж	174
5.6.4. Прийоми навчання лексики й лексичних структур ..	179
5.6.5. Підручники і збірники вправ із вивчення лексики ...	181
5.6.6. Дидактичні словники в процесі навчання польської мови як іноземної	182
6. Розвиток мовних компетентностей та мовленнєвої діяльності	185
6.1. Методика розвитку мовленнєвої діяльності	185
6.2. Рецептивна мовленнєва діяльність	190
6.2.1. Усна рецепція (аудіювання і аудіовізуальне сприймання)	190
6.2.1.1. Етапи процесу усного сприймання	191
6.2.1.2. Тексти для усного сприймання	193
6.2.1.3. Ефективність усного сприймання	195
6.2.1.4. Модель навчання усного сприймання Адріани Прізель-Кані	197

6.2.1.5. Методика розвитку навичок усного сприймання	200
6.2.1.6. Методичні засади розвитку умінь усного та аудіовізуального сприймання	205
6.2.2. Сприймання письмових текстів	206
6.2.2.1. Етапи процесу читання з розумінням.....	207
6.2.2.2. Стили читання та читацькі наміри	209
6.2.2.3. Методика роботи з текстом на заняттях з іноземної мови.....	212
6.2.2.4. Методика розвитку навичок письмового сприймання	215
6.3. Продуктивні та інтеракційні дії	216
6.3.1. Усне продукування та інтеракція	216
6.3.1.1. Говоріння	217
6.3.1.2. Компоненти усного висловлювання	218
6.3.1.3. Психологічні та культурні детермінанти усного продукування та інтеракції	221
6.3.1.4. Докомунікативні вправи для підготовки до усного продукування та інтеракції.....	223
6.3.1.5. Методика розвитку навичок усного продукування та інтеракції.....	225
6.3.1.6. Методичні дії для розвитку навичок усного продукування та інтеракції.....	231
6.3.2. Писемне продукування та інтеракція	231
6.3.2.1. Писемна мова	232
6.3.2.2. Процес письма з нейро- та психолінгвістичної перспективи.....	232
6.3.2.3. Написання прагматичних і творчих текстів.....	233
6.3.2.4. Письмо, орієнтоване на процес і на продукт.....	234
6.3.2.5. Методика розвитку писемного продукування та інтеракції.....	235
6.3.2.6. Методика розвитку навичок писемного продукування та інтеракції.....	240
6.4. Медіаційна діяльність	240
6.4.1. Від мовної до педагогічної медіації.....	241
6.4.2. Медіаційні види діяльності та стратегії у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти 2018 р.	242

6.4.3. Методика розвитку навичок усної та писемної медіації	245
6.4.4. Приклади медіаційних завдань	247
7. Навчання польської культури	249
7.1. Термінологія	250
7.2. Підходи до навчання культури	251
7.3. Мета сучасного навчання культури – розвиток міжкультурної компетентності	255
7.4. Культура в дослідженнях полоністів-глотодидактиків	258
7.5. Методика міжкультурного навчання	272
7.6. Дидактичні матеріали для вивчення польської мови й культури	273
8. Навчання польської мови як іноземної та другої мови за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій	279
8.1. Від концепції CALL до концепції MALU	279
8.2. CALL та MALL і навчання польської мови як іноземної	281
8.3. Методичні аспекти використання CALL та MALL у навчанні польської мови	283
9. Організація та планування занять й курсу «Польська як іноземна та друга мова»	287
9.1. Дидактичне планування на макрорівні	289
9.2. Дидактичне планування на мікрорівні	292
9.3. Одиниця навчання / вивчення в комунікативному та діяльнісному підходах	295
9.4. Планування занять у щоденній педагогічній практиці та їх самооцінка	303
Післямова	309
Бібліографія	311
Додатки	331
Streszczenie	359
Summary	361
Резюме	363

Передмова

Перший підручник із методики навчання польської мови як іноземної побачив світ 20 років тому. „ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego” (2005) Анни Серетни та Еви Ліпінської, що базувався на концепції популярної в той час у Польщі неолінгвістичної розвідки „Metodyka nauczania języków obcych” Ханни Коморовської, виявився дуже важливою працею в контексті вивчення польської мови у світі. Достосовуючись до потреб та очікувань щодо реалізації програм із підготовки майбутніх вчителів польської мови як іноземної, які саме тоді впроваджувались у Польщі та поза її межами, цей підручник пропонував перший комплексний виклад матеріалу з методики навчання підсистем польської мови й формування мовних навичок, необхідних для соціальної комунікації польською мовою з людьми, які розмовляють іншими мовами та живуть в інших культурах. Отож, згадана праця повною мірою реалізовувала положення комунікативного підходу до вивчення мови, що активно розвивається в полоністичній глоттодидактиці з 80-х років минулого століття.

Хоча „ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego” зазвичай називають першим підручником із методики вивчення польської мови як іноземної, варто пам’ятати, що ще раніше з’явилися видання з подібною назвою, проте їхній формат не нагадував формат академічних розвідок. Окремо доцільно згадати роботу „Metodyka nauczania języka polskiego jako obcego” (1990) за редакцією Яна Левандовського, що містить добірку статей, опублікованих з 1966 р. на тему викладання польської мови як іноземної. У ній були

представлені насамперед праці польських мовознавців із Варшавського університету, які першими в історії викладання польської мови почали розглядати навчання польської мови для іноземців як предмет, гідний наукових рефлексій та досліджень. Серед авторів необхідно назвати Броніслава Вечоркевича, Станіслава Скорупку, Дануту Буттлерову, Барбару Бартніцьку, Яніну Вуйтович та Яна Левандовського.

Зміст названої праці акцентує потребу допомагати вчителям польської мови у світі, розвивати їхні компетентності, інформувати про нові дослідження з польської мови, її структури та дидактики. Цю думку підтверджують також такі видання, як „Poradnik metodyczny dla nauczycieli polonijnych” (1980; 1986) за редакцією Казимири Краков’як та Яна Мандзюка, „Vademecum lektora języka polskiego” (1992) за редакцією Барбари Бартніцької, Лідії Кацпшак та Еви Рогозінської, а також „Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny” (1992) за редакцією Владислава Мьодунки. Варто зазначити, що кожне із цих видань було підготовлене в різних академічних центрах: Університет М. Кюрі-Склодовської в Любліні, Варшавський університет, Ягеллонський університет. У Лодзькому університеті діяв Центр вивчення польської мови для іноземців, відомий своїми підручниками з викладання польської мови іноземцям, який з 1987 р. видавав журнал «Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców», який і сьогодні залишається провідним польським періодичним виданням, присвяченим проблемам навчання польської мови як іноземної. Монографія Я. Левандовського «Nauczanie języka polskiego cudzoziemców w Polsce. Monografia glottodydaktyczna» (1985) підсумовує опрацювання в галузі викладання польської мови як іноземної у 1950-1982 рр.

Продовжуючи традиції „ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego”, у 2006 р. вийшов підручник „Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego. Praca zbiorowa” (2006) за редакцією Е. Ліпінської та А. Серетни. Частина авторів, розвідки яких увійшли до згаданої праці, вирішили підготувати й видати самостійні дослідження тем, озвучених у підручнику з дидактики. Зокрема йдеться

про такі роботи, як «Planowanie lekcji języka obcego. Podręcznik i poradnik dla nauczycieli języków obcych» (2010) І. Яновської та „Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców. Podejście porównawcze” (2010) П. Е. Гембаля.

Отож, нові дослідження значною мірою змінили реальність викладання польської мови як іноземної. Важливою подією стало також опрацювання нових програм навчання польської мови як іноземної, які під назвою „Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1 – C2” за редакцією І. Яновської, Е. Ліпінської, А. Рабей, А. Серетни, П. Турка вийшли у 2011 р. Друге, доповнене, видання вийшло у 2016 р.

У 2020 р. Пшемислав Е. Гембаль та Владислав Т. Мьодунка опублікували в рамках глоттодідактичної серії наукового видавництва PWN працю „Dydaktyka i metodyka nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego”, яка концептуально ґрунтується на положеннях конструктивістсько орієнтованої діяльнісної дидактики. Зміна геополітичної ситуації та зростання інтересу зацікавлення міграцією до Польщі сприяли опрацюванню основ дидактики польської мови як другої мови в міграційній площині. Дослідження Пшемислава Е. Гембаля та Владислава Т. Мьодунки містить матеріали, які враховують специфіку викладання польської мови саме в цьому контексті.

У 2023 р. у німецькому видавництві Vandenhoeck&Ruprecht Verlage у Геттінгені вийшла англomовна монографія Пшемислава Е. Гембаля та Владислава Т. Мьодунки „Didactics of Polish as Foreign and Second Language against the European Background”. Зосереджуючись на питаннях дидактики польської мови як нерідної, згадана праця підсумовує попередню історію та розвиток полоністичної глоттодідактики в контексті дидактики інших європейських мов та європейських стандартів мовної освіти.

Пишучи про підручники для підготовки вчителів польської мови як іноземної, не можна оминати дослідження, здійснені в закордонних центрах. Важливою розвідкою в українському контексті є підручник авторства А. Кравчук та Є. Ковалевського „Методика

викладання польської мови. Мова і культура в полоністичній дидактиці в Україні / *Metodyka Nauczania Języka Polskiego. Język i Kultura w Dydaktyce Polonistycznej na Ukrainie*”, що вийшов у Києві у 2017 р. і призначений для здобувачів-полоністів, учителів польської мови в Україні та всіх зацікавлених польською мовою, культурою і лінгводидактикою. У названій праці подано матеріал про історію та сучасний стан навчання польської мови в Україні, проаналізовано особливості формування мовних компетентностей, звернено увагу на специфіку вивчення польської мови в умовах інтерференції, висвітлено місце культури в дидактиці польської мови. Найновішим виданням, що вийшло вже після укладення змістового наповнення нашої праці, є навчальний посібник викладачів Житомирського державного університету ім. І. Франка Т. Нікішової, О. Башманівського, К. Яриновської „Методика викладання польської мови в Новій українській школі” (2024), де розглянуто загальні питання методики навчання польської мови, описано ефективні методи, прийоми та засоби викладання, типологію занять з польської мови тощо.

Ці та інші праці закордонних, зокрема й українських учених і учителів-практиків відкривають нову перспективу розвитку полоністичної глоттодидактики, у яку вписується і наше дослідження, підготовлене спеціально для українських здобувачів, вчителів, викладачів. Базуючись на концепції праці „*Dydaktyka i metodyka nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego*” Пшемислава Е. Іємбаля та Владислава Т. Мьодунки 2020 р., воно враховує специфіку викладання польської мови українцям та українкам, пропонує цілу низку додаткових матеріалів, важливих у контексті підготовки вчителів польської мови в Україні. Йдеться про питання лінгвістичного, психолінгвістичного, психолого-педагогічного та глоттодидактичного характеру.

Наш підручник – монографічне дослідження, присвячене теоретичним і методологічним засадам сучасного навчання польської мови в українському контексті, поєднує питання дидактики польської мови з методикою навчання польської мови як іноземної.

Це дослідження охоплює актуальні питання, пов'язані з певними теоретичними, дослідницькими, програмними та організаційними аспектами сучасного вивчення та навчання іноземних мов, що становлять основу процесу підготовки учителів польської мови як іноземної в українських освітніх закладах. Зміст підручника відповідає сучасним європейським стандартам підготовки вчителів іноземних мов.

Адресатами нашого дослідження є:

- здобувачі освіти бакалаврського та магістерського рівнів, які готуються стати вчителями та викладачами польської мови як іноземної;
- аспіранти, які здійснюють наукові дослідження і пишуть дисертації із загальної та полоністичної глоттодидактики;
- слухачі програм післядипломної освіти в галузі полоністичної глоттодидактики, які доповнюють свою професійну кваліфікацію і готуються до нових викладацьких викликів;
- професійно активні вчителі польської мови як іноземної, зацікавлені у вдосконаленні своїх знань та компетентностей для підтримання подальшого професійного розвитку;
- академічні викладачі, котрі займаються підготовкою майбутніх учителів польської мови як іноземної і проводять заняття із загальної та полоністичної глоттодидактики;
- педагоги, які впроваджують теоретичні положення в програми підвищення кваліфікації вчителів;
- усі особи, зацікавлені розвитком викладання польської мови як іноземної.

Основна частина праці складається з розділів, присвячених різним дидактичним та методичним питанням з урахуванням сучасного стану розвитку полоністичної глоттодидактики та інших наукових галузей, які доповнюють її змістовно та емпірично, надаючи міждисциплінарного виміру. У межах кожного розділу представлено різні погляди з урахуванням результатів досліджень і програмних концепцій, підготовлених у польських та українських центрах полоністичної глоттодидактики. Окремі розділи доповнені

пропозиціями конкретних завдань, які враховують, окрім поданого в підручнику матеріалу, особистий досвід користувачів видання у сфері вивчення та викладання мови. Їхньою метою є заохочення до використання презентованого матеріалу в дидактичній діяльності, що є ціллю всіх сучасних концепцій навчання педагогів. Наша праця – це дидактична пропозиція, призначена для використання також на методичних заняттях, що проводяться у формі семінару або практикуму.

Наш підручник концептуально представляє гуманістично орієнтовану емансипаційно-критичну модель педагогічної освіти, яка спрямована на заохочення здобувачів до критичної саморефлексії щодо особистого академічного та професійного розвитку, планування власної кар'єри у сфері навчання польської мови як іноземної.

Професор Владислав Т. Мьодунка (1945-2024) – короткий спогад і останнє прощання

З великим болем і сумом ми сприйняли звістку про смерть професора Владислава Мьодунки – виняткової людини, видатного вченого й наставника багатьох поколінь польських і закордонних полоністів, прикладних лінгвістів і глоттодидактів. Професор Владислав Мьодунка помер 24 квітня 2024 р. Співпраця в підготовці нашого видання була однією з його останніх наукових робіт.

Проблеми навчання польської мови потрібно ставити в один ряд із проблемами викладання інших іноземних мов, беручи під увагу як те, що їх об'єднує, так і те, що відрізняє. Необхідно звернути увагу також на європейську специфіку цих проблем. [...] (Miodunka 1977)

Професор Владислав Мьодунка був творцем теоретичних засад прикладної лінгвістики для навчання польської мови як іноземної та полоністичної глоттодидактики. Його наукова діяльність сприяла створенню оригінальної концепції розвитку цього напрямку досліджень, який дістав назву Краківської школи полоністичної глоттодидактики. Завдяки її потужному науковому та видавничому впливові концепції, розроблені в Кракові в галузі навчання та викладання польської мови як іноземної, другої та успадкованої, стали важливим складником актуальних світових та європейських тенденцій. Згідно з концепцією професора В. Мьодунки академічний простір полоністичної глоттодидактики від початку прийняв західноєвропейську орієнтацію, що суттєво відрізняло його від

концепцій навчання інших слов'янських мов, для яких ключовим орієнтиром стала дидактика російської мови. Популярність краківської школи полоністичної глотодидактики була зумовлена її методологічним форматом розвитку глотодидактичної компаративістики співвідносно з концепцією, розробленою в дидактиках західноєвропейських мов, і створеними на їхній основі європейськими стандартами мовної освіти.

Професор В. Мьодунка вивчав прикладну лінгвістику та європейську глотодидактику в найкращих. У 1970-х рр. він вивчав соціолінгвістику в Університеті Le Mirail у французькій Тулузі і в 1977 р. здобув диплом *Diplôme d'Études Approfondies*. Його ментальним провідником у концепціях викладання французької мови як іноземної в той час був професор Поль Рівенк (1925-2019), співтворець основ аудіовізуального методу навчання мов (*méthodologie structuro-globale audiovisuelle* – SGAV).

Широкі наукові інтереси професора В. Мьодунки охоплювали не лише прикладну полоністичну лінгвістику та глотодидактику. Він також захоплювався етнічними дослідженнями, білінгвізмом та латиноамериканськими студіями, яким присвятив численні монографії та колективні наукові праці. Професор був автором програм із навчання польської мови як іноземної та підручників для її вивчення. Він опублікував перший в історії комунікативний підручник для викладання польської мови як іноземної для початківців під назвою „Cześć, jak się masz?” та перший професійний телевізійний курс „Uczmy się polskiego!”.

Активна видавнича діяльність професора В. Мьодунки розпочалася зі створенням кафедри прикладної лінгвістики викладання польської мови як іноземної в 1980 р. Так звана «зелена серія», добре відома дослідникам, а також учителям і викладачам польської мови як іноземної, видана у 1980-1996 рр., налічувала 46 томів, що представляють авторські концепції розв'язання різноманітних педагогічних і дидактико-методичних проблем, які виникають у процесі викладання польської мови для іноземців. Її продовженням стала серія „Język Polski dla Cudzoziemców”, видана науковим

Наш підручник – монографічне дослідження, присвячене теоретичним і методологічним засадам сучасного навчання польської мови в українському контексті, поєднує питання дидактики польської мови з методикою навчання польської мови як іноземної.

Це дослідження охоплює актуальні питання, пов'язані з певними теоретичними, дослідницькими, програмними та організаційними аспектами сучасного вивчення та навчання іноземних мов, що становлять основу процесу підготовки учителів польської мови як іноземної в українських освітніх закладах. Зміст підручника відповідає сучасним європейським стандартам підготовки вчителів іноземних мов.

<https://akademicka.pl>

